

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору наук з державного
управління, професору
Драгомирецькій Н.М.

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата наук з державного управління, доцента, доцента кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» **Панченко Ганни Олександрівни** на дисертацію **Березовського Руслана Сергійовича** «Вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

1. Актуальність теми дисертації

Актуальність дослідження зумовлена сучасними світовими тенденціями щодо збереження прав людини, де провідну роль відіграють правозахисні громадські організації з широкими повноваженнями не тільки щодо просвітницької, моніторингової, посередницької і адвокаційної діяльності, а й з повноваженнями щодо вироблення міжнародних стандартів прав людини, їх запровадження та захисту прав жертв порушення прав людини в судових процесах, у тому числі й міжнародних.

Повноваження правозахисних громадських організацій розглядаються з позицій їх впливу та тиску на уряди для збереження прав людини у всіх сферах життєдіяльності. Особливу роль посідають правозахисні громадські організації в державно-управлінських впливах, що в розвинених державах дає їм можливість відстоювати права людей шляхом посередництва між органами влади і населенням та представництва від імені населення в правозахисних державних і недержавних організаціях. Будуються міцні партнерські відносини між правозахисними громадськими організаціями та правозахисними органами з вирішення проблем захисту прав людини.

Підходи сьогодення щодо оцінки держав стосовно їх міцності в правозахисній сфері відбувається з врахуванням ролі і повноважень правозахисних громадських організацій. Вважається, що держави, які мають слабе правозахисне законодавство не мають міцних правозахисних громадських організацій і чинять опір діяльності міжнародних громадських та інших правозахисних організацій. Рівень розвитку правозахисних громадських організацій корелює з розвитком усвідомлення суспільства громадських можливостей з захисту прав людини. Особливе місце посідають в цьому процесі громади. Всі рівні управління і громадський сектор мають свої показники відповідальності за збереження прав людини. Основна відповідальність покладається на державу, яка має забезпечити систему взаємовідносин і розподілення повноважень між державними правозахисними органами, недержавними організаціями і правозахисними громадськими організаціями.

У цьому сенсі є важливим процес вдосконалення їх діяльності в аспекті публічно-управлінських впливів, що передбачає вироблення нового концептуального науково-прикладного підходу щодо змісту діяльності, ролі, відповідальності, впливової функції, можливостей та повноважень правозахисних громадських організацій в Україні, враховуючи досвід зарубіжних держав і міжнародних правозахисних громадських організацій.

Враховуючи усе вищевикладене, дисертаційне дослідження Березовського Руслана Сергійовича є, безумовно, актуальним, оскільки результати дисертаційного дослідження максимально зацентровані на ґрунтовному аналізі діяльності правозахисних громадських організацій та запропоновано практичні напрями вдосконалення цього процесу в контексті публічно-управлінських впливів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій Р. С. Березовського дають змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають стандартам такого виду досліджень. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені коректністю об'єкту та предмету дослідження та узгоджено з метою і завданнями наукового дослідження.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет роботи. Розкрито наукове та практичне значення дисертаційного дослідження. Перший розділ присвячений концептуальним засадам діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів. Характеризується категоріально-понятійний апарат щодо діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, зокрема: уточнено поняття «громадські організації»;

доведено, що поняття «неурядові організації» та «громадські організації» за принципами своєї організації, легалізації, участі в суспільному житті держави або держав є синонімами; надана характеристика поняття «правозахисні громадські організації»; зроблено опис поняття «громадський простір» як середовища, яке дозволяє громадянському суспільству відігравати певну роль у політичному, економічному та соціальному житті суспільств, зокрема в контексті прав людини; показані відмінності між поняттями «національні установи з прав людини», «незалежні національні правозахисні установи», «правозахисні організації»; продемонстровані особливості та характеристики публічно-управлінських впливів; акцентовано увагу на теоретичних концепціях щодо прав людини (гідності, вимог, добробуту людини).

У другому розділі викладено результати дослідження міжнародної та зарубіжної практики діяльності правозахисних громадських організацій в аспекті її вдосконалення. Акцентована увага на ролі правозахисних громадських організацій в забезпеченні прав людини. З'ясовано, що роль таких організацій визначається, в першу чергу, державою. Надана характеристика ролі правозахисних громадських організацій в захисті прав людини в контексті публічно-управлінських впливів.

Автором узагальнено, систематизовано і класифіковано: основні складові діяльності стосовно переходу правозахисними громадськими організаціями від надання послуг до адвокації, представництва в судах, посередництва та ін.; особливості відповідальності суб'єктів правозахисної діяльності, зокрема правозахисних громадських організацій та систематизації їх ролі в контексті відповідальності щодо збереження прав людини; основні напрями впливів правозахисних громадських організацій в межах публічно-управлінського впливу щодо захисту прав людини та групування цих впливів і міжнародних правових організацій в контексті публічно-управлінських впливів; функції правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів в зарубіжних державах та в Україні; впливи правозахисних громадських організацій на всі сфери життєдіяльності людини в зарубіжних державах та в Україні; методи впливу, які використовують правозахисні громадські організації в зарубіжних державах та в Україні; форми діяльності правозахисних громадських організацій в залежності від проблеми з захисту прав людини в зарубіжних державах та в Україні.

Третій розділ присвячений виробленню шляхів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій України в контексті публічно-управлінських впливів. Досліджено діяльність провідних правозахисних громадських організацій України та зроблено наголос на певній відмінності від зарубіжних держав, зокрема щодо: проведення та організації громадських розслідувань; представництва інтересів у суді; масштабів проведенням просвітницьких та консультативних інформаційних кампаній; участі у розробці нормативно-правових актів та систематичної співпраці з суб'єктами законодавчої ініціативи; сприяння ратифікації

міжнародних договорів щодо захисту прав людини; постійної участі правозахисних громадських організацій та правозахисників у консультативних та дорадчих органах; адвокації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України до такого виду досліджень. Ступінь обґрунтованості сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджуються всебічним аналізом значного переліку нормативно-правових актів і наукових джерел з досліджуваної теми, а також, завдяки вдалому застосуванню комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Дисертаційна робота має структурно-логічну схему, де кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний із попереднім і доповнює його.

Дослідження базується на працях вітчизняних і закордонних науковців, які присвячені різним аспектам діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів.

Для реалізації мети і вирішення завдань дисертаційного дослідження було використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових методів, таких як аналіз і синтез (для опрацювання джерельної бази з проблематики дисертаційного дослідження), узагальнення і порівняння (для встановлення взаємозв'язків між науково-теоретичними та практично-прикладними підходами в зарубіжній та українській науці і практиці). Вирішення конкретних завдань дослідження забезпечувалося шляхом вибору спеціальних методів дослідження, зокрема: систематизації (результатів зарубіжних і українських наукових поглядів, практики, досвіду, правового забезпечення, надання нового змісту новим категоріям); класифікації (виокремлення основних напрямів впливів правозахисних громадських організацій в межах публічно-управлінського впливу; виокремлення груп впливів, групування міжнародних правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, виокремлення функцій правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів та методів впливу); прогностичні методи (для формулювання практичних рекомендацій щодо напрямів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів).

Емпіричною базою дослідження стали нормативно-правові акти, звітно-аналітичні матеріали та дослідження, інформаційні матеріали.

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають з викладеного матеріалу. Розроблені теоретично-методологічні положення та організаційно-правові основи діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів призведуть до вдосконалення діяльності таких організацій та побудові нових форм взаємовідносин держави і суспільства. Впровадження результатів дисертаційного дослідження в практику діяльності органів

публічної влади підтверджено відповідними довідками. Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення автором досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета проведеного дослідження, а також – наявність новизни їх наукового доробку.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в дисертаційній роботі запропоновано новий концептуальний погляд на діяльність правозахисних громадських організацій, що полягає у виробленні основних напрямів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій з врахуванням успішного міжнародного і зарубіжного досвіду та особливостями організації публічного управління та адміністрування в Україні. У результаті проведеного дослідження отримано нові наукові й практичні результати:

вперше:

- проведено комплексне дослідження теоретико-методологічних і практично-прикладних основ діяльності правозахисних громадських організацій та сучасних міжнародних тенденцій вдосконалення їх діяльності та запропоновано нове вирішення наукової проблеми щодо ролі і можливостей правозахисних громадських організацій у здійсненні публічно-управлінських впливів, які мають концептуальну основу, організаційно-правову базу і практичну реалізацію в контексті взаємовідносин держави і суспільства;

- запропоновано новий концептуальний погляд щодо змісту діяльності, ролі, відповідальності, впливової функції, можливостей та повноважень правозахисних громадських організацій в Україні з додержання прав людини в аспекті публічно-управлінських впливів на підставі міжнародного досвіду та досвіду зарубіжних держав;

удосконалено:

- теоретико-методологічний підхід щодо діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, зокрема щодо:

- надання нового змісту категорії «правозахисні громадські організації», які автором визначаються як інститут громадянського суспільства, спрямований на вирішення проблем людини з захисту її прав в контексті міжнародних правових документів шляхом впливу на органи державної влади і суспільство в цілому задля їх активізації для забезпечення збереження прав людини во всіх аспектах її життєдіяльності, з використанням різних форм діяльності (адвокація, посередництво, представництво та ін.);

- надання нового змісту категорії «правозахисник», яка автором визначається як особа або група осіб, об'єднаних в громадську організацію, які діють, захищаючи будь-які права людини (громадські, політичні, економічні, соціальні, освітні, культурні) від імені окремих осіб або груп, підтримуючи дотримання прав людини у своїх громадах;

визначення основних складових діяльності стосовно переходу правозахисними громадськими організаціями від надання послуг до адвокації, представництва в судах, посередництва та ін.;

систематизації класифікацій правозахисних громадських організацій зарубіжних та українських дослідників;

виокремлення відмінностей між правозахисними громадськими організаціями і національними організаціями громадянського суспільства (правозахисні агенції, центри та асоціації) з правозахисної діяльності, національними правозахисними організаціями (комісії з прав людини або омбудсмени, змішані інституції, консультативні та дорадчі органи та інші форми інститутів і центрів з прав людини) та державними правоохоронними органами;

відповідальності суб'єктів правозахисної діяльності, зокрема правозахисних громадських організацій та систематизації їх ролі в контексті відповідальності щодо збереження прав людини;

контексту розуміння публічно-управлінських впливів правозахисних громадських організацій;

виокремлення основних напрямів впливів правозахисних громадських організацій в межах публічно-управлінського впливу щодо захисту прав людини та групування цих впливів і міжнародних правових організацій в контексті публічно-управлінських впливів;

- концептуальні основи побудови взаємовідносин держави і суспільства шляхом вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, зокрема щодо:

виокремлення функцій правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів в зарубіжних державах та в Україні;

впливів правозахисних громадських організацій на всі сфери життєдіяльності людини в зарубіжних державах та в Україні;

узагальнення методів впливу, які використовують правозахисні громадські організації в зарубіжних державах та в Україні;

виокремлення форм діяльності правозахисних громадських організацій в залежності від проблеми з захисту прав людини в зарубіжних державах та в Україні;

вироблення шляхів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів на міжнародному рівні, в зарубіжних державах і в Україні;

- прикладні основи вироблення шляхів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, які стосуються партнерства, взаємодії, співробітництва, впливу, тиску, розподілення повноважень та відповідальності всіх суб'єктів сфери правозахисної діяльності;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні підходи в публічному управлінні та адмініструванні щодо визначення ролі і можливостей правозахисних

громадських організацій з позицій розвитку правової бази діяльності правозахисних громадських організацій, виокремлення ролі правозахисних громадських організацій в державі на рівня їх впливу на проблеми захисту прав громадян, визнання правозахисних громадських організацій як посередників між органами державної влади та населенням в аспекті адвокаційної громадської діяльності;

- методологія забезпечення державою та органами влади діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, що дозволить використати широкий спектр видів, форм і методів діяльності таких організацій в українській правозахисній практиці. Кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його. Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають з викладеного матеріалу

Основні наукові положення, рекомендації дисертаційної роботи мають досить глибоке теоретичне, методичне та емпіричне обґрунтування.

Вірогідність отриманих результатів дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі, узагальненні наукових праць українських і зарубіжних учених та спеціальної наукової літератури з проблем дослідження процесу діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження дає змогу дійти висновку про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, є обґрунтованими належним чином.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 10 працях, у тому числі: у 4 статтях, 3 з яких у наукових фахових виданнях, 1 – у виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science, та 6 публікаціях у збірниках матеріалів науково-комунікативних заходів.

Участь у науково-комунікативних заходах свідчить про ознайомлення наукової спільноти з результатами дисертаційного дослідження. Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, що встановлені МОН України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

5. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені теоретичні-методологічні положення та організаційно-правові основи діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів призведуть до вдосконалення діяльності таких організацій та побудові нових форм взаємовідносин держави і

суспільства.

Наукові рекомендації, пропозиції, висновки, отримані в дисертаційному дослідженні, враховані та впроваджені у діяльності:

- Березівської районної ради, зокрема щодо вдосконалення організаційних форм взаємодії органів влади з правозахисними громадськими організаціями, в частині проведення спільних координаційних заходів (семінарів, тренінгів, планування інформаційно-просвітницьких заходів); обміну інформацією з питань протидії злочинності та забезпечення правопорядку; підготовки спільних матеріалів ознайомчого аналітично-інформаційного характеру щодо дотримання прав людини (листівки, висвітлення інформації у соціальних мережах, видання друкованих бюлетенів); реалізації спільних проєктів, програм та заходів з правозахисними громадськими організаціями і сприянні застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності (довідка від 29.12.2023 № 01-35/105);

- Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації, взято на розгляд запропоновані організаційні форми побудови взаємовідносин з правозахисними громадськими організаціями в залежності від проблеми з захисту прав людини: вплив; взаємодія; партнерство; співробітництво; спільні проєкти; спільні робочі групи (громадські організації, державні установи, органи місцевого самоврядування); діалог; спільні дії; встановлення ефективної комунікації тощо. Пропозиції щодо розширення методів впливу при встановленні взаємодії органів влади з правозахисними громадськими об'єднаннями, зокрема: оприлюднення інформації шляхом використання електронної пошти, петицій, інтернет-сайтів, блогів; діалогу; рекламні кампанії, інтерв'ю та роботи з поширення інформації; підвищення рівня знань про права людини через навчання; створення діалогових груп для подолання недовіри в суспільстві в постконфліктних ситуаціях; проведення семінарів, навчальних курсів, конференцій; підвищення кваліфікації та рівня обізнаності правозахисних громадських організацій; освітні та просвітницькі кампанії; діалог з постраждалими громадами; взаємне навчання та доступ до нових інструментів захисту прав людини (органи влади, бізнес, громадські правозахисні організації); адвокаційні кампанії, дослідження, судові процеси, екстрена допомога правозахисникам; проведення кампанії, випуск публікацій, організація круглих столів на різні теми прав людини; громадські ініціативи, звіти, публічні консультації, звіти та мобілізація громадської думки; спільні дії; коментування законодавства; сприяння системним змінам; перемовини при вирішенні конфліктів; розробка планів дій для вирішення проблемних ситуацій; планування та організація діалогу; громадські бесіди тощо (довідка від 15.11.2023 б/н);

- громадської організації «Причорноморський центр політичних і соціальних досліджень», зокрема враховано пропозиції щодо вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій у таких напрямках як: захист прав людини в конкретних випадках; громадські розслідування

фактів порушень прав людини державними органами влади та органами місцевого самоврядування; поширення інформації про права людини, правове виховання та просвітництво; аналіз стану з правами людини. Взято до уваги авторські пропозиції щодо вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів з урахуванням кращого зарубіжного досвіду, які стосуються: формування концептуальних основ щодо визнання місця громадських правозахисних організацій в системі суспільних відносин з врахуванням міжнародних правових актів; визнання необхідності широких повноважень громадських правозахисних організацій та їх рівня легальності (зареєстровані, незареєстровані); розвитку правової бази діяльності громадських правозахисних організацій в Україні; розширення методів та форм діяльності громадських правозахисних організацій; виокремлення ролі громадських правозахисних організацій в державі на рівня їх впливу на проблеми захисту прав громадян; визнання громадських правозахисних організацій як посередників між органами влади та населенням в аспекті адвокаційної громадської діяльності (довідка від 25.01.2024 № 04/01).

У сукупності отримані Р.С. Березовським теоретичні та практичні результати дають змогу підвищити ефективність та результативність діяльності правозахисних громадських організацій в Україні в контексті публічно-управлінських впливів, що актуалізує значення дисертаційної роботи для суспільства.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У результаті вивчення дисертаційного дослідження порушень академічної доброчесності не виявлено.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. У процесі обґрунтування актуальності питання щодо сприяння процесу просування стандартів прав людини в постконфліктних суспільствах, автором зазначено, що при цьому «необхідно вирішити багато психологічних проблем»(ст. 66-67). На наш погляд, автору доречно чіткіше окреслити, хто є суб'єктом зазначеного процесу, а також – вказати основні психологічні проблеми, притаманні сучасним постконфліктним суспільствам, і таким чином встановити, які саме соціальні норми потребують коректування у контексті ефективного просування стандартів прав людини для досягнення позитивного результату.

2. Автором здійснено ґрунтовний аналіз класифікацій правозахисних громадських організацій у пп. 1.3. (ст. 69-81). На наш погляд, наукова робота посилилась би через унаочнення результатів здійсненого аналізу із акцентуванням на основних аспектах кожної із запропонованих кваліфікацій.

3. На ст. 97, автор, порушуючи питання загроз державі з боку правозахисних громадських організацій, які все більше починають домінувати в міжнародній політиці з прав людини, автор чітко не вказує, яким чином фіксуються прояви зазначених загроз. Деталізація цього параметру удосконалить логічний зв'язок із подальшими висновками щодо зосередженості деяких держав на тому, щоб чинити опір правозахисним громадським організаціям стосовно залучення до законодавчих процесів.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер або стосуються другорядних аспектів дисертаційної роботи та не впливають на її загальну позитивну оцінку. Вони не знижують наукової і практичної цінності отриманих результатів, а переважно окреслюють напрями подальших наукових розробок.

8. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Березовського Руслана Сергійовича «Вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів» є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує важливе науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дисертаційна робота Березовського Руслана Сергійовича на тему: «Вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Березовський Руслан Сергійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний рецензент:

кандидат наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового
інституту публічної служби та управління
Національного університету
«Одеська політехніка»

Г.О. Панченко

«12» червня 2024 року